

קטי — יומנה של נערה*

מאת: אלכס זהבי

אופייניים למספרת מבוגרת החיה מחדש את קורות ילדותה. המספרת מתייחסת אל קוראיה ברצינות, ואינה מנסה להקל על קריאתם ע"י פניות וויתורים וגיבוריה אינם סטריאוטיפיים, היא אינה משלבת מרכיבים המקובלים כפופולריים על ילדים. המצגיות אהות המתוארת במהימנות בסיפור אינן מוכרות לקוראים הצעירים, אך היא אינן מקלה עליהם ע"י הזדקקות לאמצעים מלאכותיים. למרות זאת, הספר קריא ואף זכה לפופולריות בתקופה, שהתפרסם בהמשכים ב"הארץ שלנו", וזאת משום שהמספרת הקפידה על איזון עדין בין הפעילויות לדיאלוגים ולקטעי ההרהור (שאינם מובאים בזרימתם, אלא בדיבור עקיף), ושמרה על סיפור-המעשה, שלא יחדל מלקלוה. לשונה עשירה, אך ברורה ומדוייקת. הרקע (התרבותי, החברתי והפוליטי) למאורעות מתברר מתוך ההתרחשויות.

ייחודה של היצירה בשניים: היא ילדה יהודיה יחידה בסביבה עירונית לא

רבקה קרן, מספרת צעירה (נולדה בשנת 1946), שאל ניצני כשרונה התוודענו בספרה הראשון "רותי שמוטי", נגלית בספרה החדש "קטי — מיומנה של נערה" כמספרת בשלה.

"קטי" הוא ספר מקורי — לעלילתו אין אח בספרות הילדים העברית. העלילה מתרחשת בגולה, שכמעט לא זכתה לתיאור בסיפורת העברית, היא גולת הונגריה בתקופה, שלאחר מלחמת העולם השנייה (כלומר, בתקופת התהוות המשטר הסובייטי). גם צורת הסיפור ודרך ההתייחסות של הסופרת אל קוראיה אינם מקובלים ביותר.

הסיפור כתוב בגוף ראשון (ומכאן מקור כותרת המשנה — יומנה של נערה, למרות שהספר נעדר סממנים היצוניים של יומן), אולם, למרות שהתרחשויותיו מתמקדות סביב הגיבורה, והסובב אותה משתקף באספקלריה שלה, אין לשונה "לשון ילדים", ואין המאורעות מתגמדים, או מצטמצמים כדי מגבלות ביטוייה של ילדה צעירה. הכתיבה בגוף ראשון באה כדי למנוע התפשטות העלילה מעבר לגיבורתה העיקרית, וכדי לחזק את מהימנות המסופר בעיני הקורא, אולם היקף הראייה ורגישות הניסוח ודיוקו

* רבקה קרן — קטי מיומנה של נערה. ציורים גיורא כרמל, עס-עבוד, תשל"ג.

יהודית, גאה ביהדותה ושותפת להוריה השומרים מצוות חרף הסכנה שבכך; היא ילדה רגישה, אך לא מתבודדת, ושרויה במתח מתמיד בין ההשתקעות בעולם הפנימי העשיר לבין הפעילות בחברת בנות השכונה, הלומדות יחד אתה.

הגיבורה אמנם חיה בסביבה, שאינה מוכרת לקורא, אולם חלק מהמאורעות המתוארים אופייני לעולמם של רבים: המתח לקראת הפגישה עם המורה החדש בראשית שנת הלימודים, היחס האמבי-וולנטי לאח שנולד, הציפייה לקראת נסיעה למקום חדש ומרוחק, התארגנות ילדי השכונה ל"מבצע" ועוד. אל אלה מצטרפים מאורעות בעלי גוון מקומי: אופי בית הספר, שהחדש (עקרונות) התינוך הסובייטי) מטפח בו על אופורטוניזם ועל דפוסי הוראה ישנים, האנטישמיות, המתנגלה ללא כחל ושרק בהתנהגות המבוגרים, המתח בין פרולטרים קומוניסטים לבין אזרחים רגילים, והשיא — תיאור המרד ההונגרי בשנת 1956, שהילדים משתלבים בו, נסיונות הבריחה מהונגריה, כשלון המרד וכשלון הבריחה. מושגים מופשטים כ"שלילת החרות", "דיקטטורה", "גזענות", "תחושת הזד-הות לאומית ודתית" — לובשים כאן לבוש של מאורעות דרמטיים ומעשים של יום יום, ומבוטאים במישרין על ידי המשתתפים בעלילה. אלו הם פרקים מרגשים ובעלי תן מיוחד הם פרקי היציאה מהונגריה. לשלבים הראשונים של ההשתחררות מהשיעבוד והיציאה אל ארץ החלומות ואל המשפחה הנכספת, נלוות תחושות ראשית ההתבגרות. בסיטואציה הלא שכיחה של נסיעה משך ימים ולילות ברכבת, הגיבורה מתור-

דעת לנער ולנערה, ויוצרת עמם קשרים רגשיים, המתעצמים על ידי הניתוק מהסביבה המוכרת, ועל ידי הציפיות לקראת החדש. תחושת החופש והשחרור מהמצוקה (גם הכלכלית) מתחזקות לא-חר הפגישה עם אחי האב, המנהל קבוצת כדורסל במילנו, דוד, הרוחש אהבה לכולם ומעטיר על הילדים שפע לא צפוי של מתנות, שעל כמותן לא חלמו, נשום שלא שיערו את קיומן.

הילד הישראלי מתוודע ב"קטי" אל עולמו של חברו, החי מעבר למסך הברזל. הוא עשוי להבין טוב יותר את משבר המעבר מעולם נוקשה רווי שנאה ופחד, אך גם עולם שיש בו יופי ושמחה ילדות, אל נופים חדשים ואל דפוסי התנהגות חדשים, — משבר, הפוקד את בן גילו, העולה החדש. התנהגותו ההססנית והלא מובנת של העולה עשויה להתפרש לו יותר דווקא לאחר קריאת ספר זה, שאינו עוסק בלבטי הקליטה. ההזדהות עם המשותף, שבינו לבין קטי, החיבה, שהוא ודאי רוחש לה, מסייעים לקירוב לבבות יותר מאמירות ישירות, ואולי, אף יותר מתיאור ישיר, שנלווים אליו בהכרח יסודות של האשמה. הספר מכוון לקוראים בראשית גיל ההתבגרות. קוראים בגיל זה מעוניינים להתוודע אל גורל בני גילם, ופתוחים לגיבוש עמדות חדשות כלפיהם בעיות. כשם שספריהן של ש' נשמית, לי קיכלר ומ' הלוי וספרו של ג' זמיאן פיתחו בבני-נוער של ימינו רגישות רבה כלפי גורל העם היהודי בתקופת השואה, כן עשוי ספרה של רבקה קרן וספרים דומים לתרום לפיתוח עמדה חיובית יותר כלפי בני גילם בגולה.